

TWEEDE DEEL.ZATERDAG 3 DECEMBER 1763

Dag van de strafuitvoering.

Te kwart voor 11 worden de veroordeelden van de Mammelokker overgebracht naar de Vierschaar ten Stadhuize waar hun door dezelfde raadpensionaris de sententie voorgelezen wordt : Schepenen van der Keure der Stadt Gendt, gehoort den Verbaelen Criminelen Heesch ende Conclusien ter causen (..) recht doende in criminele extraordinaire gebannen Vierschaere, condemneren u-lieden hals, van aen den Stadt-huyse gesleept te worden op een Horde tot op de Vrydag-merkt, ende aldaer op een Schavot gebonden te worden op een dweers Kruys, om aldaer u-lieden naekte lichaemen tot vyf-mael (wegens de 5 moorden) met gloeyende Ysere Nyp-tangen genepen te worden, midtsgaeders op het voorseyde Kruys geraebraeckt, ende met u-lieden voorseyden Hamer eenen slag op het hoofd gegeven, daer naer u-lieden lichaemen geworpen te worden in het vier ende soo lange dat'er de doot naervolgt, ende de selve alsdan gevoert te worden ter plaetse patibulaire ende geleydt op een Rat, (...).

Ze krijgen de toestemming met elkaar een poos te verwijlen in de Kapel van der Keure (nu trouwzaal): "In de camere gekomen zynde hebben sy malkanderen beweeglyk (bewogen, ontroerd) ende met droefheynt bevangen synde omhelst ende adjeu geseyt met het drinken van een glas Spaenschen wyn, ja ook verscheyde mael malkanderen vergiffenisse gevraegt besonderlyk Mast seggende daer toe de Cause geweest te hebben het welke sy malkanderen beweeglyk hebben vergeven."

Aan de voet van de trap wachten hun twee horden (hurden, slepen, sleden). Jan Mast had de raadpensionaris met zoveel aandrang en ootmoed gesmeekt niet gesleept te worden. Laten we hierbij wel bedenken dat het slepen een schandelijkere, onderendere en vernederende straf was dan de erop volgende doodstraf. Het verzoek wordt afgewezen niet zozeer omdat de pensionaris dermate onmenselijk zou zijn, maar omdat de wet diende geeerbiedigd en het rechtsgevoel van het volk niet miskend.

Mast met op de borst het wapen van de misdaad, neemt plaats op zijn horde. "Voor pater hadde hy fulgentius hellincks Augustyni prior tot roeselare tot dien eynde overgekomen midts hy van hem (Mast) eenige dagen te voren versogt was." Danneels neemt genoeg met een gewone galgepater nl. de eerw. pater Walterus Minderbroeder Recollect.

Twee hagen vijandig gestemde, niet zelden verwensende toeschouwers boorden de lijdensweg af die de misdadigers, elk

door een viertal mannen voortgetrokken, gesleept worden: Hoogpoort, Zandberg, Koningstraat, Kammerstraat, Vrijdagsmarkt.

Dit wijduitgestrekt plein, voor hetwelk het dagelijkse kost is massa's volk te ontvangen en te bergen, schijnt ook vandaag in een goede roep te willen staan; het staat letterlijk zwart van het volk. Doch of die ontelbare menigte veel van het althans in onze ogen demoraliserend en barbaars schouwspel te zien krijgen? Heel zeker niet, want zelfs degenen die een plaats bemachtigd hebben vooraan die mensenzee worden het gezicht afgesneden door de dichte haag soldaten en pandoeren die rond het schavot post gevat hebben. Wie zoveel te meer van het gebeuren zullen te aanschouwen krijgen zijn de "gecommiteerden" van de Magistraat die plaats genomen hebben op het balkon van het Tooghuis (heet deze historische woning precies daarom niet TOOGhuis wegens het TOGEN = tonen dat op dat plein gedaan wordt?). De andere bevoorrechten zijn de bureu en dezer genodigden die in groten getalle uit de vensters van de andere huizen liggen. Aangezien de twee "patiënten" tegelijkertijd dienen "behandeld" te worden -aldus vereist het de wet - heeft men zich verplicht gezien voor assistentie te zorgen. Te dien einde heeft men beroep gedaan op Monsieur de Bruxelles en diens knecht en op Monsieur de Tournai die de Gentse scherprechter zal bijstaan. Danneels wordt toevertrouwd aan laatstgenoemden; Mast zal het moeten stellen met de anderen. De terechtstelling afgelopen zijnde "worden de lichaemen met eenige heemers water afgegoten, elk in eene sarge gebonden ende geleyt op hunne voorige horden ende alsoo gesleept naer Meulestede ende geleyt op elck een rad de sarge nogtans opengesneden synde."

MAANDAG 5 DECEMBER 1763

Op bevel van de Magistraat worden tot lafenis van de zielen van de zusters Van Haute drie missen gezongen in de St.-Michielskerk.

MAANDAG 19 DECEMBER 1763

Te half zeven een mis voor Anna Catharina van Beveren in de Predikherenkerk.

Te half elf een voor haar broeder Daniël Martinus.

Pas nu kan een punt gezet worden achter de Mast- en Danneels-affaire, want

DINSDAG 20 DECEMBER 1763

"Des nachts syn ter plaetse patibulaire de twee radten afgezaegt ende hunne lichaemen gedolven in de aerde."

Een toemaatje? De bedenking van een man, een leeftijdsgenoot van Mast, die, de man natuurlijk, gedurende een tijd met Danneels samengewerkt had en waarschijnlijk ook Mast gekend had, en die de strafuitvoering bijgewoond had: "Het was afgrijselijk, vreselijk, afschuwelijk, maar ze hebben nog niet genoeg gehad".

Een enkel woord nog over de Sententie welker aard en inhoud bij sommigen wellicht een vraag doen rijzen. Neen, de Gentse Magistraat heeft voor het vellen van zijn vonnis met geen uitzonderlijke maten gemeten; zijn met andere woorden voor M. & D. niet strenger geweest dan voor om het even welke andere delinquenten. Het bewijs? Ten naaste bij een eeuw vóór de gebeurtenis van 1763 bracht een man niet minder dan 6 personen om het leven: 2 mannen, 1 vrouw, 2 dienstmaerten en 1 kleuter. Noteer hoe goed deze Sententie op die andere gelijkt: "Sententie Tot laste van Adriaen de Jooode (...) Schepenen vander Keure der Stede van Ghendt(...) recht doende in criminele ghebannen Vierschaere, Condemneren u met uwen yseren moorthamer ende mes ghebonden aen uwen hals (...) ghesleept te worden op een horde (...) ghebonden te worden op een dweers kruys (...) ses-mael (wegens 6 moorden) met glyende yseren nyp-tangen (...) op 'tvoorsejde kruys geraybraeckd (...) in het vier soo langhe te branden (...) ghelegt op een radt. Aldus gheprononchiert ende gheexecuteert binnen der Stede van Ghendt den tweeden Meye 1664.

Is mijn zg. inleiding heel wat langer uitgevallen dan ik ~~ze~~ gepland had, ze stelde mij in de gelegenheid eens van wat dichterbij kennis te maken met enige gebruiken en gewoonten, de zogeheten "costumen" die nog op het einde van het Ancien Régime de rechtspleging zozeer kenmerkten. Het spreekt vanzelf dat we bij deze kennismaking die schijnbaar buitenissige costumen niet door onze 20e eeuwse bril gaan bekijken en de toepassing ervan gaan beoordelen zonder er rekening mee te houden dat de heersende mentaliteit van de mensen nog te veel het stempel droeg van dat Ancien Régime. Dezes herfsttij was weliswaar reeds ingetreden doch de Keizer-Koster Jozef was nog niet gepasseerd om schoon schip te maken met pijnbank en alles wat daarbij hoorde. De zeden waren inderdaad nog al te ruw en te veel door-drongen door onbegrip en bijgeloof. Maar goed; nog waren de dingen die op de Markt voor de terechtstelling gediend hadden niet opgeruimd, nog lagen de ontzielde lichamen van de terdoodgebrachten te Meulestede te wachten om door een paar Alexianen (Cellebroeders = Cellieten = Schokkebroers = Lollaerts) in de grond gestopt te worden of daar kwam van de persen van de "geswooren Stadts-Drucker Jan Meyer" een 8 bladzijden groot drukwerkje met de officiële tekst van het gevelde vonnis, van de

Sententie. Voor degenen die liever in het Frans wensten geïnformeerd te worden was voor een Franse uitgave gezorgd : Translat de la Sentence criminelle à charge de Jean Mast et de Ferdinand Danneels Renduë par les Echevins de la Keure de la Ville de Gand le 3 Decembre 1763 et exécutée le même jour.

Voor degenen die met minder genoegen moesten nemen was een 4 bladzijden groot werkje voorhanden: Voorbeeld van de schroomelyke Moord gedaen tot Gend door de genoemde Daniels Cuyper, ende Mast Kraen-Kind; z.j. z.p.

We hebben (nog) niet kunnen nagaan hoe groot de oplage geweest is van de twee uitgebreide en het kortere druksels. We mogen aannemen dat die aanzienlijk geweest is: iedere "geletterde" Strop zal zich een van de werkjes willen aanschaffen hebben, al ware het om een blijvende herinnering te hebben van een gebeurtenis die over de stad een golf van verontwaardiging en ontzetting had doen rollen.

Het ware verkeerd te veronderstellen dat Gent en zijn Volk het monopolie hadden van het verspreiden van het nieuwsbericht. De Gazette van Gend d.d. 5 december, dus amper 2 dagen na de gebeurtenis, drukt niet alleen een zeer beknopt verslag af van de dubbele terechtstelling, ze deelt meteen mee waar men zich een van de 2 Sententies kan aanschaffen.

Te Brugge bij Wwe Vincent, Wwe Beernaerts, P. De Sloovere, J.B.Macqué, Martinus De Sloovere, J. Van Praet. Wie hunner de dingen gedrukt heeft kan ik niet zeggen. Te Kortrijk zijn er 3 verkopers: J. Vander Straeten, M. Valcke en J. De Langhe. Ieper, Oudenaarde, Aalst en St-Niklaas worden door een verkoper bediend.

Was het in die dagen geen loffelijke gewoonte elke in den lande - of daarbuiten - voorgevallen niet alledaagse gebeurtenis dagen, soms weken achtereen in herberg en op straat te herkauwen, het weze een natuurramp, een grote brand, een misdaad, een heuglijke gebeurtenis, van hun kant waren de straatminstrelen er als de kippen bij om den volke hun ontroering, hun slart, hun verontwaardiging, hun vreugd deelachtig te maken. Was er een reden om aldus niet in december van het jaar 1763 te handelen? Hoeveel dagen na die 3de van die maand was het dat de eerste van die zangers gewapend met een geschilderde rol waarop 6,8 of 9 elkaar opvolgende toneeltjes geborsteld waren op een of andere straathoek of plein(tje) van de stad verscheen om zichzelf op een of ander speeltuig begeleidend zijn lied ten beste te geven.

Voor mij ligt een uiterst zeldzaam exemplaar van het lied dat een onbekend gebleven rolzanger op de moordzaak gezongen heeft: "Rechtveerdige Justitie van Mast en Danneels gedaen binnen de Stad Gent over twee grauwaeme Moordenaeren, de welke vyf moorden gedaen hebben in een Huys omtrent de Lieve Vrouwe-Broeders, hebbende vermoord Broeder en Zuster met hun dry nichten, waer voor hun rechtveerdige Sententie hebben ontvangen op den 3e Décembre 1763, van voor eerst

met gloeyende tangen vyf brokken (waar halen ze het?) uit hun lyf genepen te worden, en dan levendig geraeybrackt te worden, en daer na slagen op de Kop met eenen Hamer of de handboom, en alzoo voorts in het vuer gesmeten te worden tot dat de dood hun volgt, breeder te verstaen in dit Lied". Het lied wordt gezongen op de stemme van: hoe lig ik hier in dees ellende. Het lied bestaat uit 13 zesregelige strofen waarvan ik enkele kopieer:

- 1 Mast en Danneels die moordenaeren,
Die blijven onder 't volk bekend;
Die namen blijven afschuw baren,
Nog onder 't volk van 't oude Gent,
Het is ook wreed wat ze eens misdreven,
Het doet van schrik het herte beven.

- 6 Het middernacht uer was verstreken,
Dan klonken ze aen Van Beevrens woon,
Ze moesten hem noodzakelijk spreken,
Zoo ze zeggen op een zoeten toon,
De man was goed en zonder schromen,
Liet hij de schelmen binnen komen

- 8 Twee menschen in hun bloed daer zwommen;
Maer boven klonk een hulp gekreet;
Zy zyn de trappen op geklommen,
Verwoerd, als zinneloosen wreed.
Dry zusters woonend in één kamer,
Die vielen onder hunnen hamer.

- 13 Zy werden in een vuer gesmeten
En beide levendig verbrand!
Dit was 't gevolg van plicht vergeten;
Wie luidheid eert vervalt in schand.
O laet ons deugd en vlyt beminnen,
En zuiver zyn van ziel en zinnen.

Heeft de bekende historieschilder F. Boulanger (1819-1873) zich door het gebeuren op de Vrijdagsmarkt laten inspireren om zijn schilderij getiteld Het Toreken te borstelen? In ieder geval heeft hij de muziekmakende straatzanger, staande voor zijn rol, geposteerd op niet meer dan een paar passen van de plaats met de vier witte stenen.

Met de honderdste verjaardag van de terechtstelling in het verschiep zien we om zo te zeggen gelijktijdig twee rasechte Gentenaars voor de dag komen met een spectaculaire herinnering aan die gebeurtenis.

De eerste, Felix A. Boone, (1) schreef met het oog op het naderend jaar 1863 omstreeks 1859 een verhaal handelend over het Mast en Danneels-geval. We menen in feuilletonvorm in het dagblad De Stad Gent.

MINARD'S SCHOUWBURG.

Koninglyke Maetschappy van Rhetorika,

DE FONTEINISTEN.

OP MAENDAG 26 DECEMBER 1864

BUITENGEWOONE VERTOONING

BESTAENDE IN :

MAST EN DANNEELS

Oorspronkelyk drama in 5 bedryven en 7 tafereelen, door NAF. DESTANBERG, muziek van K. MIRY.

1ste tafereel : **De Hallegasten.** (*Groot koor der Hallegasten.*) — 2de tafereel : **Zusterliefde.**
— 3de tafereel : **Vóór de Vrouwenbroërs-kerk.** — 4de tafereel : **Het Petegemsche bosch.** (*Het groot koor der Bohemers, met begeleiding van spaensche hrommels.*) — 5de tafereel : **Het huis van Van Beveren.** — 6de tafereel : **Te Ryssel.** — 7de tafereel : **Te Gent.**

PERSONOEN :

Jan Mast, *gewezen vry kraenkind.*
Nand Danneels, *kuipersgezelt.*
Benier, *woekeraer.*
Jan Vincke, *vrye tapper.*
Maerten van Beveren, *rentenier.*
Simoens, *policie-beambte.*
Een Waerzegger (Bohemer).
Een knecht uit DEN BAVIAEN.
Een Hallegast.

Eerste, tweede, derde en vierde Bohemer.
Josephine Danneels.
Marie van Haute.
Buervrouw Barbara.
Vrouw Cardon.
Rachel, *eene Boheemster.*
Josephine Cardon, *zesjarig kind.*
Kremers, wandelaers, hallegasten, tuischers,
policie-beambten, bohemers, enz.

GEVOLGD DOOR :

WAT LEELYK SPOOK!

Blyspel met zang in één bedryf door P. DE CORT.

PERSONOEN :

Anselmus Plakvoet, *mulder.*
David, *soldact.*
Petrus, *muldersgast.*

Arjaen Duivelschrik, *veddwachter.*
Martha, *weduwe.*
Betje, *hare dochter.*

Deuren en bureel om 5 ure open. — Om 5 1/2 ure op 't Tooneel.

PRYZEN DER PLAETSEN :

Eerste Rang, fr. 2-50; Stallen, 2 fr.; Tweede Rang, fr. 1-50; Balcon, 1-25; Parterre, 1 fr.; Id., kinderkaart, 50 cent.; Galery, 50 cent.

Het bureel van locatie is open den dag der vertooning van 11 uer 's morgens tot één uer namiddag.

Dit verhaal viel derwijze in de smaak van Boone's vriend Napoleon Destanberg, dat deze zich voornam de vertelling, natuurlijk geadapteerd en aangevuld, tot een toneelstuk te bewerken. Daarover van gedachten gewisseld met nog een andere vriend, Karel Miry, die zich terstond bereid verklaart er wat muziek voor te schrijven.

Einde december 1861 was het werk kant en klaar en gereed om opgevoerd te worden. Nauwelijks een jaar verstreek er tussen het schrijven en het monteren van het drama zodat op 19 januari 1862 de première in de Minard-schouwburg kon plaats hebben: "Door de Koninklyke Maetschappy van Rhetorika De Fonteinisten ten voordeele der slagtoffers van den brand en instorting van het Entrepôt te Antwerpen". U moet niet vragen of er succes geogst werd!

Vanaf dat ogenblik ging er geen winter voorbij zonder dat het stuk het affiche "hield" voor verscheidene dagen (zie afb. van programma).

En toen het toneelgezelschap op het einde van 1899 zijn tenten ging opslaan in de nieuwe Nederlandsche Schouwburg vergat het niet Mast en Danneels mee te nemen en te blijven voor het voetlicht brengen. In feite tot de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. Het zou mij zelfs niet verwonderen dat de schatting van het aantal opvoeringen voorgesteld door onze vriend M. Steels (Ghendtsche Tydinghen, februari 1973, Napoleon Destanberg, p. 29) verre van overdreven zal zijn.

Op een detail wil ik terloops nog wijzen. Het 19de-eeuwse publiek was "vreselijk" verzot op tonelen die niet alleen hun hart aan 't popelen maar meteen hun tranen aan 't rollen brachten, vooral als die spelen een pseudo-historische stemmel droegen en de regisseur min of meer realistische scènes niet uit de weg was gegaan; ik denk aan De Koerier van Lyon, de Gebroeders De Graeve en zoveel andere melodramatische draakjes meer. Aan ontroerende toneeltjes had Mast en Danneels voorzeker geen te kort, doch onze zachtvaardige Pol Destanberg ware het een onvergeeflijk onrecht aandoen te denken dat hij in het laatste bedrijf van zijn muzikaal drama Jan en Ferdinands ultieme wederwaardigheden voor het voetlicht zou brengen. Integendeel zal hij - dat vereist trouwens de tijdgeest - de 13de strofe van het straatliedje napatend, het spel met een leerrijke zedenles besluiten:

(De menigte op een plein verzameld hoort de sententie voorlezen)

Een stem: O wat een verschrikkelijk vonnis!

(De menigte ziet de stoet voorbijgaan)

De menigte: Daar zijn ze! Daar zijn ze!

De Bohemer (terwijl hij over het tooneel gaat):

Verlaet den weg waer u de luiheid stiet!

Die steelt en moordt ontgaet de straffe niet!

Intussentijd was Boone zo maar niet bij de pakken blijven zitten. Om het met zijn woorden te zeggen: "Thans heb ik eenige echt merkwaardige stukken nopens het berucht proces dier twee misdadigers gevonden, welke ik het verhaal zal lasschen en het aldus den goedgunstigen lezer aanbieden". Nadat dit als feuilleton verschenen was bracht Snoeck-Ducaju het onder de titel Schrikkelijke Strafplesing van Mast en Danneels in zijn reeks Volksboeken op de markt. Het werd een best-seller van belang want de ene uitgave volgde op de andere, nu eens in 12°, dan eens in 18°, vervolgens in 24°. In 1869 ten slotte, een jaar voor Boone's overlijden, zorgde Aug. Van de Weghe voor een nieuwe (laatste?) druk. Een ongewijzigde, alleen waren uit de titel de woorden "Schrikkelijke Strafplesing van" weg.

Anno 1973 ligt het volksboek niet meer op de leestafel, staat het stuk niet meer op het repertorium. Wel herleven de twee Gentse "beroemdheden" eenmaal 's jaars op de planken van het Poppenspel in het Museum voor Volkskunde, waar ze van het overal zijn "slabarge" inslaande Pierke het voor geen pan eiers hebben.

* * *

(1) Geboren te Gent op 8-3-1821; er overleden op 31-12-1870. Werd van letterzetter redacteur van het vooruitstrevend; dagblad Broedermin. In 1859 omgevormd in De Stad Gent, werd hij er de hoofdredacteur van. Hij was een bewonderaar van J.F.Willems en K.L.Ledeganck; bevriend met W.Rogghé, Nap. Destanberg, Victor De Meyer, A. Vandermeulen, de broeder van Eugeen alias Baard Vermeulen en met zoveel andere Vlaamsgezinde Liberalen. Een verdienstelijk auteur van zeer gesmaakte novellen en van een veel gelezen roman De Tooverdrank, van liederteksten en gedichten. Ijverig lid, ondervoorzitter of voorzitter van menigvuldige verenigingen: Melomanen, Fonteinisten, Willemsfonds, Willem Tell.

M. van Wesemael

* * * * *

SCHETS VAN DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE DOKWERKERS

1872 - 1902

Naar aanleiding van de jongste staking van de Gentse dokwerkers, vonden wij het geraadzaam eens na te gaan hoe het arbeidsproces verliep 100 jaar geleden: waarin bestond het werk aan de haven, wie was er bij betrokken, hoe ontstonden en ageerden de syndikaten van de dokwerkers, welke houding namen de dokkers aan tegenover de syndikaten, de patroons en de openbare macht; kortom, hoe leefde en arbeidde de dokwerker in zijn haven?